

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Надежда Николова Драгова

по конкурса за академичната длъжност ДОЦЕНТ по професионално направление 2.1. Филология (Българска литература за деца и фолклористика), обявен в ДВ, бр.9 /02.02.2016

Хабилитационният труд на д-р Таня Казанджиева „Фрагменти от българската литература за деца и юноши – XX век”, София, 2016, „Веда Словена – ЖГ”, 180 с., е книга с висока професионална култура и в двете застъпени области: педагогика и художествена литература. Най-очевидното й качество е интенцията да е съвременна – заложена с обявения аналог с филма на Фелини „Амаркорд”, прожектиран с голям успех. Тази съпоставимост предупреждава, че терминът „литература за деца” е само за каталогизации, а всъщност е литература, която органически е необходима на всеки човек – бил той читател или творец.

Аналогията с филма „Амаркорд” внушава двата аспекта на тъй наречените „детски книги”: и като специално селектиращи възрастта на читателите си, но и като достойние на творчески личности, които винаги посягат към детските спомени – за да проверят качествата или загубите си, получавани в хода на наситения си опит.

Според това тълкувание – не приемам подзаглавието „фрагменти”. Ако се мисли, че с него се определя функцията на учебна книга, ще е неточно. Книгата още в замисъла си е структурирана да бъде учебник! Тя има всичките качества на христоматия, въпреки че е очевиден и амбицията й да е в роднинство с „Мечо Пух” – неоспоримо дори само от прочетените за пример творби с буквите и правописанието им.

Ако държим да сме точни – книгата е университетски учебник с отговорни анализи и вещо подбрани примери от художествената литература за деца и юноши.

Още след първоначалния ѝ прочит си дадох сметка, че книгата на Таня Казанджиева е въздействаща именно, защото е перфектен учебник. Тя очертава в дългосрочна перспектива особените си рецепиенти, които порастват или пък са забравили да пораснат. Когато я четях, аз неусетно се върнах в състояние на четящо дете, което изпитва радост и съпричастие от предложените творби. Забравих, че съм литературовед.

По какъв начин бе постигнато това? Този въпрос си зададох впоследствие. Чрез него дешифрирах особеното новаторство на авторката: По традиция при антологии с произведения за деца водещата интенция е дидактичната. Казанджиева не я представя нито като подборка, нито като задача в интерпретациите си.

Тя избира за селекция друг критерий – художествената стойност на творбите. Това не означава подценяване на дидактиката. Не! Означава само великолепно познаване на категорията „детски писатели“. Те, самите писатели, тръгват първоначално към новата си творба от дидактичната роля на идеята си. И ако са професионалисти, следят най-отговорно възпитателния ѝ ефект. Това им е възможно за автоконтрол. А художественият резултат си е автономен!

Казанджиева постоянно поддържа критерия си за художественост. Нейният избор се води от убеждението, че само художествено сполучливото произведение умее да въздейства: да възпитава, да поддържа емоционална и естетическа памет.

Толкова неизменният ѝ художествен критерий издава, че авторката възлага и естетическо(не само нравствено и образователно) възпитание на литературата за деца.

И в този аспект виждам литературно-критичната същност на книгата на Казанджиева. Тя селектира рецепиентите си не толкова по възраст, колкото по спецификата им като читатели – готови всеки миг да се преобразят в избран литературен персонаж и да го последват като духовно-необходима им същина.

Най-безспорната литературоведска сполука на книгата е параграфът за Асен Босев(с.69-80): „Двуизмерният творец - Асен Босев в XXI век(културологичен прочит)”.

Личният си прочит започнах с предубеждение – понеже ние, възрастните литератори, пренебрегваме този автор с нехайно махване на ръка: „Той пише за деца!” без да си даваме сметка за повелителната към промени поетика на изкуството за деца.

А Казанджиева се чувства задължена да ни въведе в гражданското поведение на поета, което може би е причината за пренебрежението ни – защото ние сме го възприемали чрез тогавашната официална оценка за „личност с оформена комунистическа душевност, с определено пролетарско етично и естетическо усещане”.

Естествено, че нейното дистанциране от предубеждения произтича от опознаването му в друга епоха - XXI век, но и от желанието ѝ да се консултира с проминентни автори с друго мислене, като Томислав Дяков, Младен Енчев, Юлиан Йорданов, които вече са утвърдили същностния кръг от творби на Босев. И голямото проглеждане става неизбежно, поетът бива опознат чрез същината му: Той е поет-хуморист.

Още по-убедителна е постановката, че Босев по принуда има дарбата да открива смешното. А знаем, че като художествено изображение смешното има най-силен дидактичен ефект.

От документирана дистанция – първата му хумористична творба е през 40-те години на миналия век – сами можем да следим преобразяването на поетиката му до нонсенса – едно от безспорните завоевания на изкуството в наше време.

Така, тук портретът на Асен Босев придобива и друга функция :
- на теоретична студия, която ни изненадва със заключението си за спояване на две немислими заедно поетики: на фолклорния хумор и на философския нонсенс (Тук е задължително анализите да продължават!).

И ако в началото на творческите му успехи Асен Босев е посрещнат като продължител на традициите на Елин Пелин и Ран Босилек, в края на портрета от тази книга на Казанджиева го възприемаме сами, като оригинален, самобитен български творец-хуморист, като продължител на „игровото начало” в изкуството за деца. А, всъщност „игровото начало” е най-присъщо на детското естетическо възприемане.

В полето на дидактиката:

На първо място са сполуките на книгата в подхода ѝ към патриотичното възпитание на децата.

Днес европеистиката настоява да сме много внимателни в тази област, т. е. да я отдалечаваме от обучението. А аз съм лично убедена, че в днешния свят, устремен към глобализация, патриотичното възпитание ще бъде пазителят на индивидуалната идентичност на човеците.

Възможно е да проявя субективизъм като университетски преподавател по Възраждане. Но имам подкрепата в реално протичащия обществен процес в България:

Като научен ръководител на национални програми – най-първо за Паисий, после за Софроний, сега за Априлското въстание – си обяснявам защо тъкмо сега се появява всенародно участие: будната реакция към учебните пропуски на Министерството на образованието.

В днешното ни общество – мозаечно разчертано от партийни цели, надделяха тъкмо общонационалните програми и като коригиращи, и като първоосновни.

- Връщам се от общонародното честване на Панагюрското въстание. Там стари и млади, и най-вече учениците, подчертаваха свръхценността на патриотичното поведение.

А д-р Таня Казанджиева е дълголетен участник в този процес – още като редактор във вестник „Македония”, по-късно като завеждащ „Връзките с обществеността” в Министерството на отбраната. Темата на кандидатската ѝ дисертация също е студирание на етапите в македонското самосъзнание до и след постигане на собствена държава.

И посрещнах с голяма изненада, не скривам и с удовлетворение, напълно различния подход в разглежданата книга, към темата за родолюбието – не журналистически, не демонстрационен, не научно-исторически, а художествено-креативен - чрез авторски творби за деца на проминентни писатели: Константин Петканов, Дора Габе, Бленика. Художествените им мемоари възкресяват детството в родна земя, която по волята на европейски политики вече е отделена от границите на България. Носталгичната драма на тяхното родолюбие му придава и безспорна автентичност, която активно влияе като болка по отречената им родина, недостъпна дори за завръщане.

***

Настоявам да отбележа и онова, което ми липсва в книгата. Собственото ми детство не присъства в книгата, което ощетява опознаването на развойните процеси с половин век. А те са показателни за необходимостта културата за деца да е динамична и игрова.

...Вън от училището си организирахме театрални представления, в които публиката ни – майки и братчета – участваха най-предано и ги превръща в събитията на махалата, а за нас, като извървели стъпало към висока култура.

В инициативите на училището беше най-привлекателен ритуалът „Лъженки“. Организираше се на 1-ви април по текстове „лъженки“, публикувани от Асен Разцветников. Като поет Разцветников е много добре експониран в книгата. Но „лъженките“ липсват. А някога предизвикваха фестивална атмосфера. Моделът бяха коледарските групи от Бъдни вечер. Разделени сме на две редици. Приближаваме една срещу друга с танцова стъпка и пеем „Лъженка“:

„На Витоша расте гора/ на всеки лист – сладкиш!

Не вярваш ли, вземи торба, тръгни, иди и виж!“

И жестоката лъжа-подвеждане:

„Близко е, близко е, ей там, зад хълма!“

Насрещната редица имаше избрана друга „Лъженка“. Трудното беше да се измислят нови текстове, защото Разцветников непостижимо си беше заключил авторството с римуващата дума „Виж!“. Можеше да се оперира само с „Мъглиж“, „край Париж(със сто патици на шиш)“.

И това превръщаше „лъженките“ в луда радост и възбудена креативност. Макар че не са само текст, игровите презентации в

ученическата култура непременно трябва да влязат в следващия(също необходим) том, посветен на литературата за деца и юноши.

Заключение:

И досегашните научни публикации на д-р Таня Казанджиева, и научно-дидактическата композиция на обсъжданата книга, ми дават всички основания да гласувам за присъждане на академичната длъжност ДОЦЕНТ.

16 май 2016 г.

София

проф. д-р Надежда Драгова